

Srpski mediji tokom pandemije COVID-19

Novinarstvo bez straha ili naklonosti - ovogodišnja tema Svetskog dana slobode štampe 2020.

FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION For Freedom.
Western Balkans

WORLD

PRESS

FREEDOM

May 3, 2020

DAY

Međunarodni dan slobode štampe obeležava se svake godine 3. maja kako bi se istakla kršenja slobode štampe i važnost slobodnog i nezavisnog izveštavanja.

Kako je pandemija Covid-19 takođe izazvala infodemiju ili pandemiju dezinformacija, ovogodišnji Svetski dan slobode štampe važniji je nego ikad.

Zamolili smo Nikolu Tomića da odgovori na nekoliko pitanja o tome kako se mediji i novinari u Srbiji nose sa novim izazovom izveštavanja o Covid-19.

Nikola Tomić je nezavisni medijski konsultant sa 20 godina iskustva sa nekim od najistaknutijih srpskih i međunarodnih medija. Nikola je bio urednik u Blic-u, NIN-u, Danasu; novinar i urednik vesti na Radio B92; medijski trener za BBC Media Trust; dopisnik za RFI, između ostalih uloga.

Pandemija COVID-19 takođe predstavlja velike izazove za novinarstvo širom sveta. Da li postoji razlika u odnosu na "normalna" vremena u svakodnevnom novinarstvu u Srbiji?

Svakako da su prisutni dodatni izazovi u izveštavanju. Novinari, kao i celokupna javnost, suočavaju se sa temom koja utiče na svakodnevni život i zdravlje ljudi, a o kojoj se nedovoljno zna. Naučna zajednica i zdravstveni

radnici bore se protiv virusa, dok u isto vreme uče o njemu. Naučna istraživanja, eksperimenti, analize, za koje je inače neophodno mnogo vremena, pa i godine, sada se obavljaju rapidnom brzinom, neizbežno dolazi se i do kontradiktornih rezultata, dok javnost o svemu očekuje jasne, nedvosmislene odgovore. Različite vlade širom sveta pristupile su na različite načine, "tvrđe" ili "mekše", borbi protiv pandemije, takođe ne postoje ni standardizovani pristupi izračunavanju broja obolelih i umrlih, tako da su izvesne konfuzije neminovne. Mere karantina, lokdauna, nešto su sa čime se veći deo sveta, pa i Srbija, suočava prvi put od Drugog svetskog rata. Dakle, više generacija ih je sada prvi put iskusilo. Sve su ovo izazovi i za novinarstvo u Srbiji. Specifičan problem za Srbiju u odnosu na razvijene zapadne demokratije jeste nizak nivo primene profesionalnih standarda u medijima, loš kvalitet većine medija, i s tim povezan visok nivo političkih uticaja, što smo nažalost mogli da primetimo i u periodu borbe protiv COVID-19.

"Nezavisan, kritičan, posvećen istini", to je - u kratkom obliku - kredo kvalitetnog novinarstva. Šta mislite: da li može da se ispuni ovaj zahtev u trenutnim uslovima u Srbiji?

Pitanje je u kojoj meri je taj kredo poštovan i u "redovnom" stanju u Srbiji, kamoli u vanrednom. Postoje mediji koji se trude da budu posvećeni istini, da se pri izveštavanju vode "all things considered" pristupom, da prikazuju događaje i fenomene onakvim kakvi obično jesu, a to nije crno-bela slika stvarnosti, naprotiv, stvarnost je kompleksna, slojevita, kao i da iz pozicije kritičkog posmatrača preispituju i kontrolišu donosiocima odluka. Ali, tih medija je malo. Čak, sve ih je manje. Izvesna, ja bih to tako nazvao, tribalizacija medijske scene u Srbiji, kakvu smo imali i pre pandemije i vanrednog stanja, sada je još više došla do izražaja. A kada se pre svega borite za svoje pleme, težnja za istinom vam je sporedni prioritet, ako je uopšte. Činjenice postaju žrtve neretko iskrivljenih interpretacija. A interpretacije imaju "devijaciju" jer dolaze pre svega iz vizure interesa određenog plemena. Većina medija u Srbiji, nažalost, sprovodi političku agendu, svoju ličnu ili nametnutu. Opšti javni interes, dobrobit pojedinačnog građanina i cele zajednice, nešto je o čemu se nedovoljno vodi računa. Tako je bilo pre pandemije, tako je i sada.

"Informacije su brze, istini je potrebno vreme", rekao je filozof mreže Peter Glaser. Kako biste to prokomentarisali sa svog stanovišta u pogledu medija ili novinarstva u Srbiji?

To je problem globalnih medijskih trendova. News cycle odavno više ne traje 24 sata, pažnja konzumenata informacija je sve kraća, obilje informacija sumnjivog kvaliteta (tačnosti, preciznosti) zatrpava ljude iz minuta u minut. Mediji po pravilu osećaju obavezu da budu deo te trke u brzini. Trka u kvalitetu je međutim izuzetak. A za kvalitet je potrebno vreme. Za kvalitet je potrebno znanje. Za kvalitet su potrebni resursi. Za kvalitet je, pre svega, potrebna svest medijskih profesionalaca da je taj kvalitet potreban publici. Sve je ovo u Srbiji u deficitu. Nažalost, čak i medijski javni servis RTS podbacuje u toj ulozi. Primeri dobrog novinarstva se mogu naći, u mejnstrimu i pogotovo kod nezavisnih istraživačkih organizacija, ali na ukupnoj medijskoj sceni, u ukupnom zbiru, to je izuzetak.

Od strane nadležnih se velika ograničenja u društvenom životu brane kao neophodne mere za uspešno upravljanje krizama u borbi protiv pandemije. Kako ocenjujete obim i opravdanost ovih mera?

O ovoj temi mogu da dam samo takozvano "informisano mišljenje". Stručnjaci, pre svega epidemiolozi, su mnogo pozvaniji za to. Srbija je prošla kroz izuzetno restriktivne mere, za koje sam ja kao građanin imao mnogo razumevanja. Vlasti su htele da rizik svedu na minimum. Najstarija populacija je zaštićena, to pokazuju i brojke. Broj obolelih, kao i smrtnost, su pod kontrolom. Zdravstveni sistem nije doživeo preopterećenje. Postavljen je temelj da se eventualni novi udar pandemije, moguć kako se procenjuje u kasnu jesen - zimu, dočeka spremno. Ja bih voleo da su Srbi i Srbija u redovnim okolnostima kao Nemci i Nemačka, ili Holandžani i Holandija, pa da možemo da budemo takvi i u vanrednim, potencijalno katastrofalnim. Nažalost, nismo. Strog lokdaun je bio neminovan. Da li je neka konkretna mera mogla da bude drugačija, o tome se naravno može razgovarati. Bilo je i grešaka, propusta, međutim velika većina njih nisu specifični za Srbiju, iste su ili slične i sa mnogim drugim, bogatijim i razvijenijim, zemljama. Negativnih posledica po stanovništvo će svakako biti, psiholoških i ekonomskih. Nadam se da će se o psihološkim voditi računa približno koliko i o ekonomskim. Vlast je u odnosu prema medijima napravila ozbiljnu grešku pokušajem uvođenja cenzure u izveštavanju o pandemiji, kao i s tim povezano policijsko privođenje jedne novinarke. Srećom, obe greške su brzo ispravljene. Takođe, brzo se odustalo od uskraćivanja prisustva novinarima na novinarskim konferencijama (a da zauzvrat nisu obezbeđena online uključanja).

Veliki delovi medijskog pejzaža takođe su u ekonomskoj krizi. Reklame opadaju, lokalne novine blede, a novinari bivaju otpušteni. Mislite li da je povratak ili oporavak u ovom području moguć srednjoročno i dugoročno?

Sloboda medija je jedan od osnovnih preduslova za kvalitetno i uspešno medijsko tržište. Ali, ne i jedini. Srbija je mala i prilično siromašna ekonomija, to je ogroman problem za sadašnjost i budućnost ovdašnjih medija. Takođe, kvalitet profesionalaca, pre svega na uredničkom nivou, u medijima je problematičan. A tu su i navike i interesovanja publike. Pandemija i vanredno stanje su pre svega imali drastičan negativan uticaj na tržište štampanih medija, tiraži i oglašavanje su prepolovljeni. S obzirom na to da print mediji beleže dugoročan negativan trend, čak i ako bude ozbiljnijeg oporavka on će biti samo privremen, padanje će se nastaviti. Srbija, za razliku od Nemačke, na primer, nema razvijeno tržište regionalnih i lokalnih medija. Bojim se da će i oni koji još postoje doživeti kolaps, pre ili kasnije, načini njihovog finansiranja su sa političkom pozadinom, tržišno nisu održivi. Budućnost je najsvetlija za TV stanice sa nacionalnom frekvencijom i za uspešne digitalne medije. Svi ostali imaju mnogo opravdanih razloga za ozbiljnu brigu.

U prošlosti su se krize i katastrofe često pokazale kao „vrhunac“ informacija i izveštavanja. Iz ove perspektive, poslednje pitanje: Koji vam se novinarski doprinos u poslednje vreme dopao?

Mejnstrim mediji se generalno nisu proslavili izveštavanjem u ovom periodu. Ali, na takozvanoj alternativnoj sceni bilo je više dobrih primera. Ovom prilikom bih izdvojio projekat "Raskrikavanje" organizacije za istraživačko novinarstvo KRIK. Njihovi novinari se od početka pandemije - konzistentno, sistematično, uporno, visoko profesionalno - bore protiv dezinformacija o COVID-19 u medijima i na društvenim mrežama, proveravaju činjenice, istražuju, demantuju fake news i teorije zavere koji su preplavili medijski, pogotovo digitalni, prostor. Napor vredan pažnje i svake pohvale.